

Ρωμαϊκή Ιστορία

Η Ρώμη : η ίδρυση και η οργάνωσή της

- Φαίνεται ότι Ετρούσκοι (ένας δημιουργικός λαός που κατοικούσε στην περιοχή της Τοσκάνης από τον 8^ο αι.) ίδρυσαν το 753 π.Χ. την πόλη της Ρώμης.

1^η περίοδος :Βασιλεία (753 -509 π.Χ.)

Ο βασιλιάς κατέχει όλες τις εξουσίες, οι αρχηγοί όμως των ρωμαϊκών γενών (100 αρχικά, 300 ύστερα) συγκροτούν τη **Σύγκλητο**, το θεματοφύλακα των εθίμων και των παραδόσεων της Ρώμης. Στη Σύγκλητο μετέχουν οι πατρίκιοι, ενώ ο λαός, οι πληβείοι, δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα. Μεικτοί γάμοι απαγορεύονταν. Αρχικά οι Ρωμαίοι ήταν ένας λιτός, αγροτικός λαός, θεοσεβής και συντηρητικός.

2^η περίοδος :Respublica (Δημοκρατία) (Αρχές 5^{ου} –τέλη 3^{ου} αι. π.Χ.)

Στο εσωτερικό : Το 509 π.Χ. οι πατρίκιοι εξεγείρονται και εκδιώκουν τον τελευταίο Ετρούσκο βασιλιά. Εγκαθιδρύεται τότε ένα καθεστώς που το αποκάλεσαν respublica, ουσιαστικά όμως ήταν αριστοκρατικό., αφού την εξουσία είχαν οι πατρίκιοι. Ανώτατοι άρχοντες ήταν οι 2 αιρετοί ύπατοι (consules). Σε περίοδο εκτάκτου ανάγκης εκλεγόταν ένας δικτάτορας (άρχοντας με απεριόριστες εξουσίες) για έξι μήνες. Η Σύγκλητος εξακολουθεί να έχει μεγάλη δύναμη.

Από τις αρχές του 5^{ου} ως τα τέλη του 3^{ου} αιώνα π.Χ. ξεσπούν έντονοι κοινωνικοί αγώνες. Οι πληβείοι πετυχαίνουν τελικά να αποκτήσουν δικαιώματα και να αντιπροσωπεύονται στις εκκλησίες

Στο εξωτερικό : Οι Ρωμαίοι με ακατάβλητη επιμονή και πειθαρχία κατάφεραν να εξαπλώσουν την κυριαρχία τους σε όλη την Ιταλία, συνέτριψαν την κραταιά φοινικική αποικία της Καρχηδόνας στη Β. Αφρική (το 146 π.Χ.) και άρχισαν να στρέφονται προς την Ανατολή.

3^η περίοδος : Η ολοκλήρωση της ρωμαϊκής επέκτασης (200 -31 π.Χ.)

Στο εξωτερικό : --Από το 200 π.Χ. η Ρώμη αρχίζει και παρεμβαίνει στις υποθέσεις του ελληνιστικού κόσμου.

--Ο επίλογος γράφτηκε το 146 π.Χ. με τη νίκη έναντι της Αχαϊκής συμπολιτείας και την ισοπέδωση της Κορίνθου. **Όλη η Ελλάδα γίνεται πια ρωμαϊκή επαρχία.**

-- Σύντομα υποτάχθηκαν και οι Ανατολικές περιοχές, καθώς και στη Δύση η Ισπανία, η Γαλατία και οι ακτές της Μεσογείου, την οποία οι Ρωμαίοι θεώρησαν «δική μας θάλασσα» (**mare nostrum**).

-- Το 31 π.Χ. και η Αίγυπτος (με την τελευταία των Πτολεμαίων, Κλεοπάτρα) υποτάχθηκε στον Οκταβιανό. Δημιουργήθηκε έτσι ένα αχανές πολυεθνικό κράτος.

Στο εσωτερικό : -- «Η νικημένη Ελλάδα κατέκτησε το νικητή και έφερε τα γράμματα και τις τέχνες στο αγροτικό Λάτο» Οράτιος. Και πραγματικά οι Ρωμαίοι διαμόρφωσαν την τέχνη και την γραμματεία τους υιοθετώντας τα ελληνικά πρότυπα.

-- Οι μεγάλες κατακτήσεις έφεραν πλούτο, οδήγησαν όμως σε εξαφάνιση τους μικρούς ιδιοκτήτες. Εξαθλιωμένοι πια αυτοί σωρεύτηκαν στη Ρώμη (ρωμαϊκός όχλος) και επιβίωναν «πουλώντας» την ψήφο τους στους πατρικίους.

-- Οι τολμηρές μεταρρυθμιστικές απόπειρες του Κάτωνα του τιμητή (καταπολέμηση της πολιτικής και κοινωνικής διαφθοράς) , κυρίως δε των Τιβέριου και Γάιου Γράκχου (αγροτικός νόμος για αναδιανομή της γης) έπεσαν στο κενό. Ο Τιβέριος δολοφονήθηκε (133π.Χ.) και ο Γάιος εξωθήθηκε στο θάνατο (123π.Χ.).

Οι εμφύλιοι πόλεμοι : Καθώς ο στρατός μέσω των κατακτήσεων ενισχύθηκε, πολλοί στρατηγοί φιλοδόξησαν να αποκτήσουν πολιτική δύναμη. Για 100 περίπου χρόνια η Ρώμη κλυδωνίστηκε από εμφύλιες συγκρούσεις μεταξύ των αντιπάλων.

- 1) **Μάριος και Σύλλας :** Επικρατεί ο Σύλλας το 86 π.Χ. , εφαρμόζει πολιτική προγραφών (εξόντωση πολιτικών αντιπάλων) , αναγορεύεται δικτάτορας.
- 2) **Πομπήιος και Καίσαρας :** Επικρατεί ο Ιούλιος Καίσαρ (48-44 π.Χ.) και αναγορεύεται ισόβιος δικτάτορας. Δολοφονείται από το Βρούτο και τον Κάσσιο.
- 3) **Αντώνιος και Οκταβιανός :** Επικρατεί ο Οκταβιανός νικώντας το 31 π.Χ. στη ναυμαχία του Άκτιου τον Αντώνιο και την Κλεοπάτρα. Έκτοτε η respublica χάνεται και ξεκινά η εποχή των αυτοκρατόρων.

4^η περίοδος : Η ακμή της αυτοκρατορίας (31π.Χ. -193 μ.Χ.)

Η εποχή του Οκταβιανού (31π.Χ.-14 μ.Χ.): Ο Οκταβιανός σταδιακά συγκεντρώνει όλες τις εξουσίες στα χέρια του. Ονομάζεται Princeps και το πολίτευμα Principatus. Αποκαλείται επίσης Augustus (Σεβαστός) και του αποδίδονται θεϊκές τιμές. Η Σύγκλητος παραμένει ωστόσο ισχυρή.

Η εποχή του είναι περίοδος πνευματικής ανάπτυξης (χρυσός αιώνας του Αυγούστου)

Η εποχή των διαδόχων του (14-193μ.Χ.) : Γενικά περίοδος ακμής, ευημερίας, ειρήνης (**Pax Romana**). Στην τεράστια αυτοκρατορία κυριάρχησε ένας οικουμενικός πολιτισμός ουσιαστικά ελληνορωμαϊκός. Ανθίζουν η ιστοριογραφία, η φιλοσοφία (στωικισμός), το Ρωμαϊκό Δίκαιο, η αρχιτεκτονική, η κατεξοχήν ρωμαϊκή τέχνη με έμφαση στο μνημειακό, στις καμπύλες, στην κατασκευή έργων κοινής ωφέλειας, όπως υδραγωγεία, θέρμες, αγορές (forum), γέφυρες, ωδεία, βιβλιοθήκες. Ξακουστά κτήρια : το Πάνθεον, το Κολοσσαίο, οι αγορές του Αυγούστου στη Ρώμη, ο ναός του Ολυμπίου Διός, η πύλη του Αδριανού, το Ηρώδειο , η Βιβλιοθήκη του Αδριανού στην Αθήνα.

5^η περίοδος :Η κρίση της αυτοκρατορίας τον 3^ο αιώνα

Η αυτοκρατορία υφίσταται συνεχή φθορά. Τα αίτια πολλά και ποικίλα.

--Η ιδιότυπη ισορροπία που απαιτούσε η συγκυβέρνηση Συγκλήτου –αυτοκράτορα ήταν δύσκολο να διατηρηθεί για πάντα. Η αλληλοϋπονόμευση των δύο αυτών φορέων επιτρέπει στο στρατό να διεισδύσει επιβάλλοντας ηγέτες → στρατιωτική αναρχία → η τάξη διασαλεύεται → εξεγέρσεις και ανεξαρτητοποιήσεις.

-- Οικονομική κρίση λόγω επιδρομών και εξεγέρσεων → εγκατάλειψη της βιοτεχνίας και του εμπορίου, επιστροφή στη γεωργία. Επειδή όμως η γη είναι συγκεντρωμένη στα χέρια λίγων (latifundia) , οι πολλοί αναζητήσαν προστασία στους ισχυρούς. Έτσι εγκαινιάστηκε ο θεσμός των δουλοπαροίκων (εξαρτημένων από τη μεγάλη γαιοκτησία καλλιεργητών).

-- Επιδρομές γερμανικών φύλων (Φράγκοι, Σάξονες, Αλαμανοί) από το Ρήνο, Γότθων από το Δούναβη, Περσών στην Ανατολή.

6^η περίοδος :Η ύστερη αρχαιότητα (4^{ος} - 6^{ος} αιώνας)

-- Ο αυτοκράτορας Διοκλητιανός προχώρησε σε τολμηρές μεταρρυθμίσεις : διαίρεσε την αυτοκρατορία σε 2 και μετά σε 4 μέρη (τετραρχία), δύο στην Ανατολή και δύο στη Δύση. Από την άλλη όμως ισχυροποίησε το πρόσωπο του αυτοκράτορα υιοθετώντας τους τρόπους της Ανατολής.

-- Μετά το θάνατό του οι συνάρχοντες αλληλοεξοντώθηκαν ως την επικράτηση του Κωνσταντίνου που , αφού εξόντωσε τους αντιπάλους του , επέβαλε μονοκρατορία.

-- Ο Κωνσταντίνος μετέφερε την πρωτεύουσα στη Νέα Ρώμη, την Κωνσταντινούπολη . Με τα εγκαίνιά της - 11 Μαΐου 330 – αρχίζει ουσιαστικά η Βυζαντινή ιστορία. Το κέντρο βάρους της αυτοκρατορίας μεταφέρεται από τη λατινική δύση στην ελληνική ανατολή.

-- Τεράστιο ιστορικό ενδιαφέρον έχει βέβαια τον ίδιο καιρό η σταδιακή διάδοση της νέας θρησκείας, του Χριστιανισμού, που σταδιακά εκτόπιζε τις αρχαίες λατρείες, απευθύνοντας σε όλη την οικουμένη το μήνυμα της αγάπης και την ελπίδα της βασιλείας των ουρανών. Ενώ το ρωμαϊκό κράτος διώκει αρχικά το χριστιανισμό (διωγμοί), σταδιακά τον αποδέχθηκε (Διάταγμα ανεξιθρησκίας των Μεδιολάνων, 313). Ο Κωνσταντίνος πρώτος ίσως από αληθινή πίστη ίσως από πολιτικό υπολογισμό εγκολλώθηκε τη νέα θρησκεία. Το κράτος μάλιστα ασχολήθηκε με τις αιρέσεις συγκαλώντας τις Οικουμενικές Συνόδους που διαμόρφωσαν το δόγμα. **Λίγο αργότερα (380) ο Θεοδόσιος κάνει το χριστιανισμό επίσημη θρησκεία του κράτους. Έτσι η αυτοκρατορία στηρίζεται στους 3 πυλώνες : τη ρωμαϊκή πολιτική παράδοση, τη χριστιανική πίστη και την ελληνιστική πολιτιστική κληρονομιά.** (Σταδιακά η ελληνική γλώσσα εκτοπίζει τη λατινική και στους χώρους του κράτους).

-- Η οριστική διαίρεση της αυτοκρατορίας σε ανατολικό και δυτικό τμήμα (395) είναι απολύτως καθοριστική. Το Βυζάντιο ουσιαστικά ταυτίζεται με το ανατολικό τμήμα, ενώ το δυτικό εξασθενίζει και τελικά καταλαμβάνεται από γερμανικά φύλα.

- Τον 5^ο αιώνα λαμβάνει χώρα στην Ευρώπη η μεγάλη μετανάστευση των λαών. Οι Ούννοι με αρχηγό τον Αττίλα δημιούργησαν ένα ισχυρό κράτος στη σημερινή Ουγγαρία απειλώντας τη Ρώμη και πέζοντας άλλους λαούς να μεταναστεύσουν προς τα δυτικά εδάφη της αυτοκρατορίας. Βησιγότθοι, Βάνδαλοι, Οστρογότθοι, Βουργούνδιοι, Φράγκοι, Αγγλοσάξονες μετακινούνται, επιχειρούν επιδρομές, λεηλατούν και καταστρέφουν (βανδαλισμοί). Το 476 μάλιστα ο Οδόακρος, βασιλιάς των Ερούλων, καταλύει το Δυτικό Ρωμαϊκό κράτος. Κάποιοι ιστορικοί θεωρούν αυτό το έτος ως την αρχή του Μεσαίωνα για τη Δύση.

Η εποχή του Ιουστινιανού (6^{ος} αιώνας)

- Ο Ιουστινιανός (527-565) θέτει ως στόχο του την ανασύσταση της αυτοκρατορίας και επιχειρώντας μακροχρόνιους πολέμους κατορθώνει πράγματι να καταλύσει τα γερμανικά κράτη και να αποκρούσει τους Πέρσες στην Ανατολή.

-- Σε πολιτικό επίπεδο ισχυροποίησε την απόλυτη μοναρχία (καταστολή της στάσης του Νίκα, 532), ισχυροποίησε τη θρησκεία, (έκλεισε τις φιλοσοφικές σχολές, οικοδόμησε την Αγία Σοφία), κωδικοποίησε το δίκαιο. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι νέοι νόμοι (οι Νεαρές) γράφονται στην ελληνική.

Εισαγωγικά στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία

Ουσιαστικά γεννήθηκε μέσα από το θάνατο της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Πρόκειται συγκεκριμένα για το Ανατολικό τμήμα της παλιάς Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Σταθμοί στη διαμόρφωσή της :

330 → Ο Κωνσταντίνος μεταφέρει την πρωτεύουσα από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη, το αρχαίο Βυζάντιο, που μετονομάζεται Κωνσταντινούπολη.

395 → Ο Μ. Θεοδόσιος πριν πεθάνει, όρισε η αυτοκρατορία να διαιρεθεί σε δύο μέρη. Το ανατολικό το παραχώρησε στον πρωτότοκο γιο του Αρκάδιο και το δυτικό στον δευτερότοκο Ονώριο.

476 → Το δυτικό τμήμα, αφού είχε για δεκαετίες κατακλυσθεί από βαρβαρικές εισβολές, καταρρέει οριστικά όταν ο Οδόακρος, ηγεμόνας των Ερούλων, ενός γερμανικού φύλου, καθαιρέσει τον τελευταίο δυτικό αυτοκράτορα Ρωμύλο Αυγουστύλο. Αφού έστειλε πρεσβεία στην Κωνσταντινούπολη ζήτησε και έλαβε από τον αυτοκράτορα Ζήνωνα την άδεια να κυβερνά στη Δύση εξ ονόματός του. Έκτοτε στη Ρώμη δεν κυβέρνησε άλλος αυτοκράτορας.

Οι τρεις παραπάνω χρονολογίες θεωρούνται από διάφορους ιστορικούς ως η έναρξη της Βυζαντινής περιόδου. Για το τέλος της υπάρχει ασφαλώς ομοφωνία : το 1453 το τελευταίο απομεινάρει της αυτοκρατορίας, η πρωτεύουσα Κωνσταντινούπολη, πέφτει στα χέρια των Οθωμανών Τούρκων.

Οι 3 πυλώνες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας

- Λογικό είναι ότι αφού η αυτοκρατορία αυτή προέκυψε από τη Ρώμη, στηρίχτηκε κατά πολύ στις ρωμαϊκές διοικητικές κυρίως παραδόσεις. Το κράτος, οι θεσμοί του, η οργάνωσή του στηρίζονται στη ρωμαϊκή εμπειρία. Στην Κωνσταντινούπολη π.χ. υπάρχει πάντα, αν και με εμφανώς περιορισμένο ρόλο, η Σύγκλητος, ενώ αυτονόητη κρίθηκε η ανέγερση ενός Ιπποδρόμου, κατά το πρότυπο των ρωμαϊκών αμφιθεάτρων. Οι κάτοικοι λέγονται άλλωστε Ρωμαίοι και η αυτοκρατορία Ρωμαϊκή.

••Η γεωγραφική μετατόπιση προς τα ανατολικά ωστόσο έφερε τη Ρώμη σε αναγκαστική διαπλοκή με τον ελληνικό πληθυσμό, την ελληνική γλώσσα και την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά, παράγοντες που ήταν πολύ ισχυροί για να είναι δυνατή η παραγνώρισή τους. Αν και οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες πολέμησαν την ελληνική θρησκεία, την ελληνική φιλοσοφία κτλ., σύντομα η ελληνική γλώσσα εκτόπισε τη λατινική, ενώ η ελληνική παιδεία κυριάρχησε. Ιδιαίτερα μετά το χωρισμό από τη Δύση η αυτοκρατορία ουσιαστικά εξελληνίστηκε.

••• Ενώ η θρησκευτική παράδοση και της Ρώμης και της Ελλάδας ήταν πολυθεϊστική, η Κωνσταντινούπολη εγκαινιάζεται ως χριστιανική πόλη. Ο ιδρυτής της στήριξε τη μέχρι πρότινος απαγορευμένη θρησκεία, ενώ οι κατοπινοί αυτοκράτορες αντιμετώπισαν τα ζητήματα των αιρέσεων σαν απειλές εναντίον του κράτους. Το ότι το χριστιανικό πνεύμα επηρέασε τους νόμους του κράτους ή το ότι από το 450 καθιερώθηκε η συμβολική πράξη της στέψης του αυτοκράτορα από τον ηγέτη της Εκκλησίας, τον Πατριάρχη, επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι η αυτοκρατορία εκχριστιανίστηκε πλήρως.

Τι σημαίνει ο όρος «Αυτοκρατορία»

Αν και η οριοθέτηση της έννοιας «αυτοκρατορία» είναι ανοιχτή σε συζήτηση, μπορούμε να πούμε ότι ιστορικά όποτε αποκαλούμε ένα κράτος με αυτή την έννοια, προϋποθέτουμε ότι :

- διαθέτει σεβαστή, κάποτε δε αχανή, επικράτεια
- περιλαμβάνει όχι έναν λαό στα σύνορά της, αλλά πολλούς, συνήθως κατακτημένους από έναν κυρίαρχο, άρα λειτουργεί σε μια πολυεθνική βάση
- διαθέτει αναμφισβήτητη ισχύ πολιτική, στρατιωτική, οικονομική, κάποτε και πολιτισμική, και μπορεί να επηρεάζει τη διεθνή πραγματικότητα γύρω της
- λειτουργεί με νόμους, θεσμούς, γραφειοκρατία, οργανώνει τη διπλωματία της, φορολογεί
- κατά βάση λειτουργεί με πολιτικό αυταρχισμό και στηρίζεται στη δύναμη επιβολής ενός αυτοκράτορα

Επιτομή της Βυζαντινής ιστορίας

Βυζαντινή Αυτοκρατορία ή Βυζάντιο είναι ουσιαστικά η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Ως γενέθλιο χρονικό σημείο θεωρούμε τα εγκαίνια της Κωνσταντινούπολης στις 11 Μαΐου του 330, ενώ η τελική της πτώση σηματοδοτήθηκε στις 29 Μαΐου 1453 με την άλωση από τους Οθωμανούς Τούρκους. Διάρκεια ζωής :

Τα όρια της μέσα στην εκτεταμένη αυτή διάρκεια άλλαξαν πολλές φορές, αλλά στη μεγαλύτερή της έκταση διοικούσε εδάφη που περιελάμβαναν την Ιταλική χερσόνησο, τα Βαλκάνια, τη Μικρά Ασία, τη Συρία και Παλαιστίνη, την Αίγυπτο, τη σημερινή Τυνησία καθώς και μικρό τμήμα της Ιβηρικής χερσονήσου.

Το Βυζάντιο αποτελεί ένα ιδιότυπο ιστορικό φαινόμενο: ο Κωνσταντίνος αναγνωρίζεται ως ο πρώτος Βυζαντινός αυτοκράτορας χωρίς όμως να είναι και ο τελευταίος Ρωμαίος αυτοκράτορας, ενώ το Βυζάντιο είναι η μόνη αυτοκρατορία, που δεν κτίστηκε πάνω στα ερείπια μιας άλλης ως προϊόν στρατιωτικών επιτυχιών, αλλά ήταν αποτέλεσμα των εξελίξεων στον ρωμαϊκό κόσμο.

Στα τέλη του 5ου αι. οι επιθέσεις Γερμανικών και άλλων φύλων, τα οποία είχαν αρχίσει ήδη από τον 3ο αιώνα να εισδύουν στην Ευρώπη, δεν μπορούν πια να αναχαιτιστούν. Τελικά το έτος 476 το δυτικό ρωμαϊκό κράτος πέφτει οριστικά στα χέρια των Γερμανικών αυτών φύλων.

Μάταια ο Ιουστινιανός τον 6ο αι. αναλώνεται σε ένα δαπανηρό αγώνα για να αναστήσει την αυτοκρατορία στα παλιά της σύνορα. Τα εδάφη της δύσης κερδίζονται, αλλά πολύ σύντομα η αυτοκρατορία ξαναχάνει τον έλεγχό τους. Έτσι το κέντρο βάρους είναι πια τελεσίδικα η Ανατολή.

Τον 7ο αι. χάρη στον Ηράκλειο η αυτοκρατορία σώζεται από την σφοδρή επίθεση των Περσών. Τον ίδιο καιρό και για 200 χρόνια (600-800 περ) πραγματοποιείται μια μεγάλη διείσδυση Σλαβικών φυλών στη Βόρεια και Νότια Βαλκανική. Στην πορεία οι Σλάβοι εξελληνίζονται και αφομοιώνονται.

Τον 7ο αιώνα η εμφάνιση του προφήτη Μωάμεθ γεννά τη νέα θρησκεία του Ισλάμ, κάτω από την οποία ενώνονται οι διασπασμένες ως τότε Αραβικές φυλές εξαπολύοντας μια τρομακτική επίθεση. Κατακτούν πολλά βυζαντινά εδάφη, απειλούν την ίδια την Κωνσταντινούπολη, επιβάλλουν συγκυριαρχία στη Μεσόγειο. Η αυτοκρατορία συγκλονίζεται. Τον ίδιο καιρό ξεσπά μια εσωτερική διαμάχη σχετική με τη λατρεία των εικόνων (εικονομαχία) που διχάζει για πάνω από 100 χρόνια το Βυζάντιο. (8ος - μέσα 9ου αι.)

Κεφ 2 Από τα μέσα του 9ου αι η αυτοκρατορία πατά ξανά στα πόδια της. Κάτω από τη σταθερή δυναστεία των Μακεδόνων αυτοκρατόρων φθάνει σε ακμή. Είναι η εποχή που επιβάλλει τη διεθνή της επιρροή με το πρόγραμμα εκχριστιανισμού Ρώσων και Σλάβων, είναι η εποχή που οργανώνει άρτια την εσωτερική της διοίκηση και καλλιεργεί ένα υψηλό επίπεδο λογιστικής.

Μετά την ακμή όμως της Μακεδονικής δυναστείας αρχίζει η φθορά. Η επανάσταση, η διαφθορά, η κακή διοίκηση δημιούργησαν δυσεπίλυτα προβλήματα. Εντωμεταξύ ο νέος εχθρός, οι Σελτζούκοι Τούρκοι, άρχισαν να διεισδύουν από τα ανατολικά κατακτώντας τη Μικρά Ασία. Οι Κομνηνοί προσπαθούν να περισώσουν ό,τι μπορούν.

Εντωμεταξύ στη Δύση οι παλιές γερμανικές φυλές εκχριστιανισμένες και οργανωμένες πια πολιτικά έχουν διαμορφώσει τα μεσαιωνικά κράτη. Η παπική εξουσία δεσπόζει, Φράγκοι και Γερμανοί επιδιώκουν την εϋνοια της, έχουν όμως και τους δικούς τους πολιτικούς στόχους.

Κεφ 3 Τον 11ο αιώνα ξεκινούν από τη Δύση οι Σταυροφορίες, επιχειρήσεις απελευθέρωσης των Αγίων Τόπων από τους άπιστους. Οι επιχειρήσεις αυτές μεγιστοποιούν μια διάσταση που είχε αρχίσει να δημιουργείται ανάμεσα στους Δυτικούς και τους Βυζαντινούς. Διαφορές σε ζητήματα πίστης είχαν οδηγήσει λίγο πριν, το 1054, στο σχίσμα των δύο εκκλησιών. Τώρα οι Δυτικοί έρχονται στην Ανατολή, αλλά γίνονται δεκτοί με καχυποψία. Η καχυποψία επαληθεύτηκε, καθώς η 4η Σταυροφορία έληξε με την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1204). 134/Χ.

Κεφ 4 Μετά το 1204 η Βυζαντινή αυτοκρατορία καταλαμβάνεται από τους Δυτικούς, τους Φράγκους. Αρχίζει η Φραγκοκρατία. Η αυτοκρατορία δεν παραμένει ενωμένη, καθώς οι Φράγκοι τη διαιρούν σε βασιλεία, δουκάτα, μικρές και μεγαλύτερες επικράτειες (φεουδαρχικό σύστημα). Λίγα μόνο εδάφη παραμένουν σε χέρια Βυζαντινών ηγεμόνων, όπως η αυτοκρατορία της Νίκαιας στη Μικρά Ασία. Το 1261 η αυτοκρατορία αυτή κατορθώνει να ανακτήσει την Κωνσταντινούπολη κι έτσι ξεκινά ο τελευταίος κύκλος ζωής του Βυζαντίου ως την οριστική του άλωση από τους Οθωμανούς Τούρκους. Παρά την απώλεια τόσων εδαφών και παρά το ότι οι Οθωμανοί την κυκλώνουν ασφυκτικά με πείσμα η αυτοκρατορία προσπαθεί να επιβιώσει. Οι τελευταίοι αυτοκράτορες, οι Παλαιολόγοι, κάνουν απελπισμένες εκκλήσεις στη Δύση ζητώντας συμπαράσταση στον αγώνα εναντίον των Τούρκων. Η Πόλη πέφτει και ο τελευταίος της υπερασπιστής Κωνσταντίνος πέφτει μαζί της.

Για την επεξεργασία της ιστορικής πηγής

1^ο βήμα : Διαβάζω προσεκτικά την ερώτηση που μου δίνεται , ώστε να την κατανοήσω καλά και να συνειδητοποιήσω αν έχει ένα ή περισσότερα ζητούμενα. Γενικά η ερώτηση είναι ο οδηγός μου. Στο κείμενο που θα γράψω δε θα αναπαράγω όλη την πηγή, αλλά εκείνα τα κομμάτια που απαντούν στην ερώτηση.

2^ο βήμα : Διαβάζω τον τίτλο της πηγής, αν έχει. Συνήθως εκεί υπάρχει το θέμα της.

3^ο βήμα : Διαβάζω πολύ προσεκτικά την ίδια την πηγή, ώστε να καταλάβω πού αναφέρεται. Αν έχω άγνωστες λέξεις, προσπαθώ να καταλάβω τι εννοούν από τα συμφραζόμενα.

4^ο βήμα : Διαβάζω τα στοιχεία ταυτότητας της πηγής που βρίσκονται στο τέλος της (ποιος την έχει γράψει, από πού προέρχεται , είναι πηγή της εποχής , πρωτογενής, όπως λέμε, ή έργο μεταγενέστερου μελετητή, δευτερογενής) . Διερωτώμαι αν η πηγή είναι αξιόπιστη ή αν , για διάφορους λόγους, ενδέχεται να μεροληπτεί , να παραποιεί, να αποκρύπτει , να διέπεται από μερικότητα κτλ.

5^ο βήμα : Διερωτώμαι αν η πηγή μεταφέρει γεγονότα ή ενέχει σχόλια, υποκειμενικές γνώμες του συντάκτη. Αν υπάρχουν , τις εντοπίζω και κατανοώ τι είδους σχόλια είναι, τι ιδέες ή τι συναισθήματα αποτυπώνουν.

6^ο βήμα : Φέρνω στη μνήμη μου το χωρίο ή τα χωρία του βιβλίου που επικοινωνούν με την πηγή.

7^ο βήμα : Προσδιορίζω τη σχέση της πηγής με το σχολικό βιβλίο. Σε γενικές γραμμές μια πηγή :

- Επιβεβαιώνει και τεκμηριώνει τις πληροφορίες του βιβλίου
- Εξηγεί και διαισθητοποιεί ό,τι γράφεται περιφερειακά στο βιβλίο παρέχοντας πρόσθετα στοιχεία
- (Σπανιότερα) Καταθέτει μια αντίθετη ή διαφορετική γνώμη

8ο βήμα : Γράφω το κείμενό μου απαντώντας στα ερωτήματα . Ο τρόπος ανάπτυξης που θα ακολουθήσω μπορεί να είναι :

- Η Μέθοδος της σύνθεσης : Συνθέτω το κείμενό μου «πλέκοντας » την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου με τα στοιχεία της πηγής.
- Η Μέθοδος της παράθεσης : Αναπτύσσω ξεχωριστά τα δεδομένα του βιβλίου από αυτά της πηγής.

Η μέθοδος της σύνθεσης είναι πιο απαιτητική, καθώς απαιτεί αφαιρετική και κριτική ικανότητα, ενώ η μέθοδος της παράθεσης ενέχει τον κίνδυνο της επανάληψης. Για αυτό, όταν ο τρόπος που είναι διατυπωμένη η ερώτηση μας το επιτρέπει, προτιμάμε να δοκιμαστούμε στην πρώτη μέθοδο προσπαθώντας να συνθέσουμε ένα μικρό ιστορικό δοκίμιο.

9^ο βήμα : Τρόπος γραφής

--Το κείμενό μου έχει πρόλογο, κύριο θέμα (παραγραφοποιημένο) {και ίσως επίλογο. }

--Στον πρόλογο παρουσιάζω ίσως την εποχή ή το γεγονός. Σημειώνω μια χρονολογική ένδειξη (χρονολογία ή αιώνα).

--Μετά εισάγω την πηγή. Την παρουσιάζω και αρχίζω να απαντώ στο ερώτημα με βάση αυτήν.

-- Μεταφέρω όπου κρίνω απαραίτητο κάποιες λέξεις ή φράσεις της πηγής εντός εισαγωγικών.

-- **Χρησιμοποιώ κάποιες φράσεις που να δείχνουν ότι το κείμενό μου επικοινωνεί με την πηγή** , π.χ. «Σύμφωνα με τα στοιχεία/ τα δεδομένα που αντλούμε από το παράθεμα...» , «Σχετικές / ανάλογες είναι και οι πληροφορίες που μας δίνει το ιστορικό παράθεμα...», «Σύμφωνα με τις πληροφορίες/ τα συμπεράσματα... του παραθέματος/ που καταγράφει ο συγγραφέας...», «Τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γίνονται κατανοητά / ενισχύονται / μπορούν να τεκμηριωθούν ... και από όσα αναφέρονται στο παράθεμα...» κτλ.

10^ο βήμα : Αξιοποιώ και τα χωρία που ενδεχομένως εμπεριέχουν σχόλια π.χ. σημειώνοντας με κατάλληλο λεξιλόγιο τα συναισθήματα του συντάκτη , όπως προκύπτουν από φράσεις του.

Πηγή: Μωυζοδόχου Μαρία 1762 φιλοζωφός.

Παράδειγμα

Συνδυάζοντας τα δεδομένα των παραθεμάτων του βιβλίου σας στη σελίδα 20 και την ιστορική αφήγηση, να αναζητήσετε τους λόγους των επιτυχιών που είχαν οι Σλάβοι στον ελληνικό χώρο και να επισημάνετε τον τρόπο αντιμετώπισής τους από το Βυζάντιο.

Και οι δύο ιστορικές πηγές, τόσο το απόσπασμα από την Εκκλησιαστική Ιστορία του Ιωάννη Εφέσου, όσο και το τμήμα από την Ιστορία του Μενάνδρου, αναφέρονται σε ένα δραματικό ιστορικό επεισόδιο που ταλάνισε το Βυζάντιο για περισσότερα από 200 χρόνια, από το 600 ως το 800 περίπου. Οι πηγές βέβαια αναφέρονται στην αρχή του φαινομένου αυτού. Πρόκειται για τη διείσδυση των Αβάρων και Σλάβων στην ενδοχώρα της Βαλκανικής προς το τέλος του 6ου μεταχριστιανικού αιώνα. «Το τρίτο έτος από το θάνατο του Ιουστίνου» που αναφέρει ο Ιωάννης, είναι το έτος 581. Τα κείμενα αφορούν κυρίως τους Σλάβους ή Σκλαβήνους, ένα λαό που, ενώ αρχικά ήταν εγκαταστημένος βόρεια από τον ποταμό Δούναβη, άρχισε κάποια στιγμή τρομακτικές επιδρομές στα εδάφη της αυτοκρατορίας. Ο Ιωάννης αναφέρει ότι λεηλάτησαν την περιοχή της Θεσσαλονίκης και της Θράκης, αλλά γνωρίζουμε ότι σταδιακά διείσδυσαν και ως την Πελοπόννησο. Το πέρασμά τους ήταν καταστροφικό για τις πόλεις και τα χωριά που συναντούσαν. Οι αρπαγές αγαθών, ζώων, όπλων και ανθρώπων, η πυρπόληση και η καταστροφή που άφηναν πίσω τους όταν έφευγαν, αιτιολογεί τον συναισθηματικά φορτισμένο χαρακτηρισμό του Ιωάννη «καταραμένος λαός των Σκλαβήνων». Φαίνεται ότι οι κάτοικοι της αυτοκρατορίας αναγκάστηκαν να ζουν σε καθεστώς τρόμου.

Ποιοι ήταν όμως οι λόγοι των επιτυχιών που σημείωσαν οι Σλάβοι την εποχή εκείνη; Πώς και κατάφεραν να διεισδύουν σχεδόν ανενόχλητοι («χωρίς φόβο») αρπάζοντας και καταστρέφοντας; Προφανώς το οργανωμένο κράτος αδυνατούσε να στείλει στρατιωτικές δυνάμεις για να τους αναχαιτίσουν. Γνωρίζουμε άλλωστε ότι η προσπάθεια του Ιουστινιανού για την ανάκτηση των δυτικών εδαφών της αυτοκρατορίας κόστισε πάρα πολύ σε έμψυχο υλικό και χρήμα. Ο στρατός λοιπόν την εποχή του Τιβέριου ήταν αποδεδειγμένος και ανήμπορος να αντιτάξει οποιαδήποτε άμυνα («...ο Τιβέριος δεν είχε αξιόμαχη δύναμη»). Εξάλλου, όπως σημειώνει και παρακάτω ο Μένανδρος, η αυτοκρατορία είχε και άλλα μέτωπα: τους Πέρσες στην Ανατολή και τους Λομβαρδούς στην Ιταλική χερσόνησο. Δεν ήταν εύκολο λοιπόν να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα τόσες απειλές. Την αδυναμία αυτή εκμεταλλεύτηκαν βέβαια οι Σλάβοι διεισδύοντας κάθε φορά και πιο μακριά από τα σύνορα. Μάλιστα σταδιακά, όπως αναφέρει ο Ιωάννης, εξελίχθηκαν και ως στρατιώτες μαθαίνοντας να πολεμούν αποτελεσματικότερα από τους Βυζαντινούς. Βέβαια η κρίση του Ιωάννη μοιάζει να είναι υπερβολική ('έμαθαν ακόμη να πολεμούν καλύτερα από τους Ρωμαίους'), δείχνει όμως και πόσο εντυπωσιασμένος είναι από την ταχύτατη εξέλιξη των Σλάβων («ενώ προηγουμένως ήταν πρωτόγονοι άνθρωποι, δεν τολμούσαν να βγουν από τα δάση»). Φαίνεται ότι οι Σλάβοι μετατράπηκαν από λαός πρωτόγονος, όπως απαξιωτικά σημειώνει ο Ιωάννης, σε αξιόμαχο αντίπαλο. Εξάλλου στη σύγκριση με τους Ρωμαίους αναγνωρίζουμε και την κριτική του συντάκτη στην αναποτελεσματικότητα και αδράνεια του στρατιωτικού μηχανισμού του κράτους.